

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ****INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF PREVENTING
AND COUNTERING CORRUPTION IN UKRAINE**

**Гвоздецький В.Д., д.ю.н., професор, академік
Української академії наук з державного управління,
професор кафедри правових природоохоронних дисциплін
Національний університет водного господарства та природокористування**

**Ляш А.О., к.ю.н., професор,
професор кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності
Національний університет водного господарства та природокористування**

**Левчук А.О., магістр права, ад'юнкт
Національна академія внутрішніх справ**

У статті досліджено питання міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції в Україні, адже за ступенем корупції наша держава перебуває серед найкорумпованіших країн світу. Розглянуто повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національної поліції, що стосуються міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» та іншими законодавчими актами. Проаналізовано положення окремих міжнародних правових актів і документів Європейського Союзу, що стосуються співробітництва України у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо боротьби з корупцією. Констатовано, що важливим досягненням Ради Європи у боротьбі з корупцією є створення антикорупційної організації, до повноважень якої належить контроль за дотриманням усіх антикорупційних конвенцій Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). основною метою якої є оцінка рівня корупції в державах – членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції. Звернуто увагу на те, що вчинення корупційних правопорушень, зокрема корупційних кримінальних правопорушень (злочинів) в Україні, у багатьох випадках характеризується наявністю міжнародних зв'язків, і забезпечити їхнє ефективне досудове розслідування й судовий розгляд без застосування заходів міжнародного співробітництва практично неможливо. Розглянуто окремі норми КПК України, що стосуються міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні про корупційні кримінальні правопорушення (злочини), запропоновано уточнити редакцію ч. 2 ст. 568 КПК.

Ключові слова: запобігання корупції, протидія корупції, міжнародне співробітництво, міжнародні договори (угоди), обмін інформацією, оперативно-розшукова діяльність, досудове розслідування, кримінальне провадження, кримінальні правопорушення (злочини).

The article examines the issues of international cooperation in the field of preventing and combating corruption in Ukraine, because the degree of corruption in our country is among the most corrupt countries in the world. The powers of the National Agency for the Prevention of Corruption, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office and the National Police regarding international cooperation in preventing and combating corruption under the Law of Ukraine were considered. "On Prevention of Corruption" and other legislative acts. The provisions of certain international legal acts and documents of the European Union concerning Ukraine's cooperation in the field of preventing and combating corruption with foreign states and international organizations that take measures to combat corruption are analyzed. It was stated that an important achievement of the Council of Europe in the fight against corruption is the creation of an anti-corruption organization, which is responsible for monitoring compliance with all anti-corruption conventions of the Council of Europe - Group of States against Corruption (GRECO). The main purpose of which is to assess the level of corruption in the member states of the organization, identify shortcomings in national anti-corruption mechanisms, support the necessary legislative and institutional reforms in this area, monitor the implementation of agreements and legal instruments adopted by the Council of Europe against corruption. It is noted that the commission of corruption offenses, and in particular corruption offenses (crimes) in Ukraine, in many cases is characterized by international ties and ensure their effective pre-trial investigation and trial without international cooperation. Certain norms of the CPC of Ukraine concerning international legal assistance during the conduct of procedural actions in criminal proceedings on corruption offenses (crimes) are considered, it is proposed to clarify the wording of Part 2 of Art. 568 of the CPC.

Key words: corruption prevention, anti-corruption, international cooperation, international treaties (agreements), information exchange, operational-search activity, pre-trial investigation, criminal proceedings, criminal offenses (crimes).

Корупція як соціальне явище негативно впливає практично на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, соціальну і правову сфери, управління, громадську свідомість, міжнародні відносини. Для України проблема запобігання і протидії корупції набула особливої ваги, адже за ступенем корупції Україна перебуває серед найкорумпованіших країн світу. Така оцінка зумовлена, зокрема, незадовільним виконанням Україною міжнародних зобов'язань. Тому нагальним є істотне прискорення реформ, перш за все в економічній, правоохоронній і судовій системах, та активізація боротьби з корупцією. Певні сподівання покладаємо на виконання Антикорупційної стратегії, передбаченої проектом Закону України «Про засади державної антикорупційної політики

на 2020-2024 роки» № 4135, що розглянутий у першому читанні [1].

Питання запобігання і протидії корупції, а також міжнародного співробітництва у цій сфері досліджували у своїх працях такі українські і зарубіжні науковці, як Л. Білінська, З. Варналій, М. Грібов, Д. Забрда, О. Задорожній, Н. Камінська, О. Кірпічников, В. Мандибур, М. Мельник, І. Нуруллаєв, Н. Позняк, А. Політова, І. Резнікова, Ю. Чорноус та інші вчені.

Мета статті – аналіз положень окремих міжнародних правових актів і документів Європейського Союзу, що стосуються співробітництва України у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо боротьби з корупцією.

Міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією, як зазначає Л. Созанська, являє собою систему відносин між державами в особі їх органів, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, транснаціональними корпораціями та іншими організаціями у сфері протидії корупції, що включає погоджені політику, антикорупційну стратегію і тактику, вироблення міжнародних договорів і угод, їх імплементацію у внутрішнє законодавство держав, правозастосовну, організаційно-правову, інформаційну та науково-дослідну діяльність відповідних суб'єктів співпраці з попередження корупції, безпосередній боротьбі з нею на основі міжнародно-правових документів та прийнятих відповідно до них положень національного законодавства [2, с. 76].

Згідно з ч. 1 ст. 70 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – цей Закон), Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції [3]. Право здійснювати співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами та міжнародними організаціями мають визначені законами України органи у межах встановленої компетенції, а саме:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції уповноважене здійснювати:

– координацію виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпрацю з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції (п. 18 ч. 1 ст. 11 цього Закону);

– обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями (п. 19 ч. 1 ст. 11 цього Закону) [3].

2. Національне антикорупційне бюро та його працівники для виконання покладених на них обов'язків відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» мають право:

– здійснювати правове співробітництво з компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їхньої необґрунтованості на підставі законів та міжнародних договорів України (п. 17 ч. 1 ст. 17);

– одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень (п. 17¹ ч. 1 ст. 17);

– виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків Національного бюро, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних (п. 18 ч. 1 ст. 17);

– від імені України надавати міжнародні доручення щодо проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, укладати угоди про співробітництво з питань її повноважень з іноземними і міжнародними правоохоронними органами та організаціями, звертатися від імені України до іноземних державних органів в установленому законодавством України та відповідних держав порядку тощо (ч. 2 ст. 17);

– створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до цього закону та інших законодавчих актів та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів у боротьбі з корупцією, мати

інші повноваження, пов'язані з виконанням нею своїх обов'язків (ч. 3 ст. 17) [4].

3. Спеціалізована антикорупційна прокуратура, що утворена в Офісі Генерального прокурора (на правах самостійного структурного підрозділу), у межах реалізації своїх функцій, згідно з абз. 2 п. 3 ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», здійснюючи міжнародне співробітництво, уповноважена:

– здійснювати представництво інтересів держави в суді у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у визначених законом випадках – прокурорами Офісу Генерального прокурора в порядку та на підставах, визначених Цивільним процесуальним кодексом України (абз. 4 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру»);

– залучати в межах своєї компетенції на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, зокрема іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для визначення вартості активів з ознаками необґрунтованості (абз. 2 ч. 8 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру») [5].

4. Взаємовідносини у сферах діяльності Національної поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями, відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національну поліцію», базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна. Поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції [6].

Одним з перших міжнародних документів, яким засуджуються всі види корупції, включаючи хабарництво, є ухвалена 15 грудня 1975 р. резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) 3514 (XXX) в якій сформульовано заклик до урядів всіх країн вжити на національному рівні всіх необхідних заходів щодо запобігання і протидії корупції, які вони вважають достатніми, включаючи законодавчі [7].

На восьмому конгресі ООН, який відбувся в Гавані у 1990 р., ухвалено «Практичні заходи боротьби з корупцією», в яких визначаються найбільш важливі завдання для подолання корупції. Для їх виконання уряди мають: проаналізувати адекватність свого кримінального законодавства, включаючи процесуальні норми, з тим, щоб реагувати на всі види корупції; розробити адміністративні та регулятивні механізми попередження корупції; встановити процедури виявлення, розслідування та засудження корумпованих посадових осіб; розробити правові положення для конфіскації коштів та майна, набутих у результаті корупції; вжити відповідних заходів по відношенню до підприємств, причетних до корупції [7].

Заходи міжнародного співробітництва компетентних органів держав у сфері запобігання та протидії корупції також визначені у таких документах, як: резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12 грудня 1996 р. (A/RES/51/59); Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» (1996 р.); Керівні принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.); Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.); Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 р.); Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.); Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (1999 р.); Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (1999 р.); Конвенція ООН проти корупції (2003 р.) та інші документи [8, с. 328; 7]. Учасниками перелічених

міжнародних правових актів є широке коло держав, адже більшість дво- і багатосторонніх договорів (угод) укладена в межах діяльності ООН та Ради Європи, що відкриває широкі можливості для співробітництва.

Перспективні стратегічні напрями у боротьбі з корупцією визначає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої [9]. Важливим досягненням Ради Європи у боротьбі з корупцією є створення антикорупційної організації, до повноважень якої належить контроль за дотриманням усіх антикорупційних конвенцій Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). Основна мета GRECO – оцінка рівня корупції в державах-членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції.

Приєднавшись до GRECO, Україна зобов'язалася брати участь у процесі взаємної оцінки у рамках Групи, і натепер історія відносин України та GRECO складається вже з кількох результативних етапів співпраці [7; 10, с. 5–6].

У сфері запобігання та протидії корупції Україна з 1997 р. тісно співпрацює з Організацією економічного та соціального розвитку (ОЕСР) – міжнародною організацією, яка за впливом належить до трійки провідних світових економічних установ, поряд з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком.

Вчинення корупційних правопорушень, зокрема корупційних кримінальних правопорушень (злочинів) в Україні, у багатьох випадках характеризується наявністю міжнародних зв'язків, і забезпечити їхнє ефективне досудове розслідування й судовий розгляд без застосування заходів міжнародного співробітництва практично неможливо. Тому в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК), в основному, імплементовано положення міжнародних правових актів і документів Європейського Союзу, що стосуються співробітництва України у сфері запобігання і протидії корупції, які сприяють організації розслідування вчинених в Україні корупційних кримінальних правопорушень (злочинів). З метою забезпечення всебічного, повного й неупередженого їх розслідування необхідно повною мірою застосувати заходи міжнародного співробітництва, визначені Розділом IX КПК – «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», а саме Главою 42 «Загальні засади міжнародного співробітництва»; Главою 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій»; Главою 44 «Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)»; Главою 45 «Кримінальне провадження у порядку перейняття»; Главою 46 «Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб» [11].

Відповідно до ч. 1 ст. 542 КПК, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [11]. Окрім цього, міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 2 ст. 70 цього Закону) [3].

Уповноважений (центральний) орган – орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги (п. 6 ст. 541 КПК) [11].

Компетентний орган – орган, що здійснює кримінальне провадження, який звертається із запитом згідно з цим розділом або який забезпечує виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги (п. 7 ст. 541 КПК) [11].

Згідно зі ст. 545 КПК, центральними органами України з вирішення питань міжнародної правової допомоги є:

– на стадії досудового розслідування:

1) Офіс Генерального прокурора за умови звернення із запитами про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розгляду відповідних запитів іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке в таких випадках здійснює функції центрального органу України.

2) Національне антикорупційне бюро України – розглядає запити іноземних компетентних органів про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро.

– на стадії судового провадження:

Міністерство юстиції України – за умови звернення із запитами судів про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час судового провадження та розгляду відповідних запитів судів іноземних держав [11].

У межах визначених законом повноважень з питань запобігання і протидії корупції, у міжнародному співробітництві також беруть участь Державна служба фінансового моніторингу України [12], Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [13], інші державні та правоохоронні органи.

Вирішенню важливих завдань запобігання і протидії корупції сприяє міжнародна правоохоронна організація Інтерпол та спеціалізований орган Європейського Союзу – Європол. Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі – члені Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу. В Україні уповноваженим представником Інтерполу є Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, представлений Департаментом міжнародного поліцейського співробітництва, який є структурним підрозділом апарату Національної поліції України. Європол – це спеціалізований орган Європейського Союзу, що координує дії поліції та інших компетентних органів держав Європейського Союзу, здійснює збирання, аналіз і обмін інформацією про злочини та осіб, причетних до їх вчинення, виконує інші завдання. Компетенція Європолу поширюється на боротьбу з організованою злочинністю, іншими формами тяжких злочинів, зокрема, йдеться про різні форми вчинення корупційних правопорушень, які зачіпають дві або більше держави-члени у такий спосіб, що потребує співробітництва держав, зважаючи на масштаб, значущість та наслідки таких злочинів. Європол поширює свою діяльність на територію держав – членів Європейського Союзу [8, с. 329].

Міжнародні договори України у сфері запобігання і протидії корупції врегульовано ст. 71 цього Закону, згідно з якою у разі, якщо міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів [2].

Законом України «Про міжнародні договори» 2004 р. (ст. 19), встановлено, що чинні міжнародні договори Укра-

їни, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [14].

Таким чином визнано пріоритет міжнародного законодавства над національним, що відповідає практиці іноземних демократичних держав і сприяє розвитку міжнародного співробітництва компетентних органів у сфері запобігання та протидії корупції на взаємовигідних умовах.

Варто також урахувати положення ст. ст. 26, 27 «Віденської конвенції про право міжнародних договорів» 1969 р., які свідчать про те, що кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись (*pacta sunt servanda*) та що його учасник не може посилатися на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору [15].

Відображенням зазначених норм є положення ст. 18 Конституції України, яка декларує, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права [16].

Відповідно до ч. 1 ст. 72 цього Закону компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, зокрема й із обмеженим доступом, із питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних із запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливує розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, зокрема й шляхом несанкціонованого доступу (ч. 2 ст. 72 цього Закону) [3].

Засади міжнародного обміну інформацією у сфері запобігання та протидії корупції регулюються за змістом низки міжнародних договорів України. Зокрема, згідно з Конвенцією ООН проти корупції 2003 р., кожна держава-учасниця вживає заходів для співробітництва між її державними органами та окремими уповноваженими особами. Таке співробітництво, відповідно до ст. 38 цієї Конвенції, може включати: надання таким відповідальним органам з власної ініціативи інформації, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що був вчинений будь-який зі злочинів, визначених статтями 15 (Підкуп національних державних посадових осіб), 21 (Підкуп у приватному секторі) та 23 (Відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом) цієї Конвенції; надання таким відповідальним органам, на відповідний запит, усієї необхідної інформації [17].

Відповідно до ст. 46 Конвенції ООН проти корупції 2003 р., під час розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ про корупційні правопорушення, держави надають одна одній якнайширшу взаємну правову допомогу, що надається відповідно до цієї статті і може запитуватися для будь-якої з таких цілей: а) одержання показань свідків або заяв окремих осіб; б) вручення судових документів; с) проведення обшуку й накладення арешту, а також заморожування; д) огляд об'єктів та місць; е) надання інформації, речових доказів та висновків експертів; ф) надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів та матеріалів, серед них – урядових, банківських, фінансових, корпоративних або комерційних документів; г) виявлення та відстеження доходів від кримінальної діяльності, майна, засобів вчи-

нення злочинів або інших предметів з метою доказування; h) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої Держави-учасниці; і) надання будь-якого іншого виду допомоги, який не суперечить законодавству запитуваної Держави-учасниці; j) виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів відповідно до положень глави V цієї Конвенції; k) вилучення активів відповідно до положень глави V цієї Конвенції [17].

Інформація, якою обмінюються компетентні органи під час міжнародного співробітництва, повинна бути своєчасною, взаємною, детальною та якомога точнішою. Така інформація повинна надаватися у формі, що визначена міжнародними договорами та законодавством окремих держав-учасниць і може бути у двох формах: процесуальній і непроцесуальній. Обмін інформацією в процесуальній формі реалізується в межах міжнародної правової допомоги, а отримані таким шляхом дані (протоколи проведених процесуальних дій, довідки про результати перевірки за базами даних тощо), використовуються в процесі доказування, що здійснюється компетентними органами запитуючої держави під час досудового розслідування чи судового розгляду корупційного правопорушення. Обмін інформацією у непроцесуальній формі може відбуватися шляхом консультування співробітників оперативних чи слідчих підрозділів, надання відомостей довідкового характеру, які мають орієнтовний характер і можуть сприяти прийняттю подальших організаційних та/або процесуальних рішень. Наприклад, ст. 28 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. («Надання інформації за власною ініціативою») встановлює право сторони без попереднього запиту надіслати іншій стороні інформацію про виявлені факти, якщо вона вважає, що повідомлення такої інформації може допомогти стороні, що її отримує, у порушенні чи проведенні розслідування або провадження стосовно кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, або може сприяти поданню такою стороною відповідного запиту. А ст. 31 («Інформація» цієї Конвенції) звертає увагу на те, що запитувана сторона невідкладно інформує сторону, що запитує, про заходи, вжиті щодо запиту, та про остаточні результати таких заходів. Запитувана сторона також невідкладно інформує сторону, що запитує, про будь-які обставини, що унеможливають виконання запланованих заходів або можуть суттєво його затримати [18].

Прогресивним кроком нашої держави є укладення Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво 2016 р. Цією Угодою врегульовано співробітництво у формі обміну інформацією та спеціальними знаннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, надання консультацій та підтримки в окремих розслідуваннях та інше, що створює передумови для ефективної взаємодії компетентних органів України з Європол у запобіганні та протидії корупційним правопорушенням [19].

Заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджання вилученими коштами та іншим майном, одержаним унаслідок корупційних правопорушень, визначені у ст. 73 цього Закону, яка передбачає, що Україна здійснює заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних унаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджається цими коштами та іншим майном відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на які надано Верховною Радою України [3]. Повернення коштів врегульовано такими міжнародно-правовими актами: Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. [20], Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержан-

них злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р. [21].

Зокрема, у вказаній Конвенції Ради Європи від 16 травня 2005 р. врегульовано такі питання: Застосування конвенції до фінансування тероризму (ст. 2); Заходи з конфіскації (ст. 3); Слідчі й тимчасові заходи (ст. 4); Блокування, арешт і конфіскація (ст. 5); Управління заблокованим і заарештованим майном (ст. 6) та ін. Наприклад, у ст. 7 («Слідчі повноваження та методи») цієї Конвенції зазначено: «Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для вповноваження її судів або інших компетентних органів видавати розпорядження про надання банківських, фінансових або комерційних відомостей або про їх арешт з метою здійснення заходів, зазначених у статтях 3, 4 та 5. Сторона не повинна ухилятися від ужиття заходів згідно з положеннями цієї статті на підставі банківської таємниці» [21].

У КПК врегульовано повернення активів на підставі запиту про міжнародну правову допомогу. Зокрема, в ч. 1 ст. 568 КПК («Розшук, арешт і конфіскація майна») зазначено, що на підставі запиту про міжнародну правову допомогу відповідні органи України проводять передбачені КПК процесуальні дії, а також інші передбачені спеціальним законом дії з метою виявлення та арешту майна, грошей і цінностей, що відповідають будь-якій із ознак, передбачених ч. 1 ст. 96² Кримінального кодексу України («Випадки застосування спеціальної конфіскації»), а також майна, яке належить підозрюваному, обвинуваченому або засудженому особам [11]. Відповідно до ч. 2 ст. 568 КПК, за умови накладення арешту на майно, зазначене в ч. 1 ст. 568 КПК, забезпечуються необхідні заходи, зокрема передбачені п. 5 ч. 6 ст. 100 КПК, з метою його збереження до прийняття судом рішення щодо такого майна, про що повідомляють запитуючій стороні. Аналіз ч. 6 ст. 100 КПК свідчить про те, що п. 5 у ній відсутній. Натомість, згідно із Законом № 772-VIII від 10.11.2015, частину шосту статті 100 КПК доповнено абзацом сьомим такого змісту: «Речові докази вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління ними з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, а речові докази, зазначені в абзаці першому цієї частини, такої самої вартості – для їх реалізації з урахуванням особливостей, визначених законом» [11].

Отже, посилання в ч. 2 ст. 568 КПК на п. 5 ч. 6 ст. 100 КПК є неточним. Тому вважаємо за доцільне в ч. 2 ст. 568 КПК слова і цифри: «передбачені пунктом 5 частини шостої», замінити на: «передбачені абзацом сьомим частини шостої».

За запитом запитуючої сторони, згідно з ч. 3 ст. 568 КПК, виявлене майно:

– може бути передане компетентному органу запитуючої сторони як доказ у кримінальному провадженні з дотриманням вимог ст. 562 КПК або для повернення власнику;

– може бути конфісковане, якщо це передбачено вироком чи іншим рішенням суду запитуючої сторони, які набрали законної сили.

Майно, передбачене п. 1 ч. 3 ст. 568 КПК, не передається запитуваній стороні або його передавання може бути відстрочене чи тимчасовим, якщо це майно потребується для цілей розгляду цивільної або кримінальної справи в Україні чи не може бути вивезено за кордон з інших підстав, передбачених законом. Майно, конфісковане згідно з п. 2 ч. 3 ст. 568 КПК, передається в дохід Державного бюджету України, крім випадків, передбачених ч. 6 ст. 568 КПК.

За клопотанням центрального органу України суд може прийняти рішення про передачу майна, конфіскованого згідно з п. 2 ч. 3 ст. 568 КПК, а так само його грошового еквівалента:

– запитуючій стороні, яка прийняла рішення про конфіскацію для відшкодування потерпілим шкоди, завданої злочиним;

– згідно з міжнародними договорами України, що регулюють питання розподілу конфіскованого майна або його грошового еквівалента.

Передавання майна, на яке накладено арешт, а також конфіскованого майна може бути відкладено, якщо це необхідно для досудового розслідування та судового розгляду в Україні або розгляду спору про права інших осіб [11].

Таким чином, повернення в Україну активів, одержаних внаслідок вчинення корупційних кримінальних правопорушень (злочинів), включає такі дії: виявлення; розшук; арешт; спеціальну конфіскацію; управління активами [22].

З метою виявлення та розшуку зазначених активів в Україні можуть використовуватися такі бази даних чи державні реєстри:

– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – автоматизована система збирання, накопичення, захисту, обліку та надання інформації про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, яка складається з системи центрального рівня та автоматизованих робочих місць державних реєстраторів (АРМ).

– Державний реєстр речових прав на нерухоме майно – єдина державна інформаційна система, що забезпечує обробку, збереження та надання відомостей про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження, про об'єкти та суб'єктів таких прав.

– Реєстр прав власності на нерухоме майно – єдина державна інформаційна система, що містить відомості про зареєстровані права, суб'єктів прав, об'єкти нерухомого майна та незавершеного будівництва, правостановлювальні документи та документи, на підставі яких проведено державну реєстрацію права власності на об'єкт незавершеного будівництва.

– Державний реєстр актів цивільного стану громадян – це державна електронна інформаційна система, яка містить відомості про акти цивільного стану, зміни, що вносяться до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, відомості про видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану і про видачу витягів з нього.

– Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна – електронна база даних, яка містить відомості про: 1) Обтяження нерухомого майна: накладені заборони відчуження та арешти нерухомого майна; вилучення записів про заборони відчуження та арешти нерухомого майна; 2) Тимчасові застереження щодо нерухомого майна: внесені до Реєстру заборон тимчасові застереження щодо нерухомого майна; вилучення записів про тимчасові застереження.

– Державний земельний кадастр – єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення чи припинення права власності на земельні ділянки і права користування ними та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі й землекористувачів.

– Єдиний державний реєстр транспортних засобів містить інформацію про транспортні засоби, що використовуються на вулично-дорожній мережі загального користування і підлягають державній або відомчій реєстрації, відомості про їх власників (співвласників), належних користувачів, закріплені номерні знаки та реєстраційні документи на такі транспортні засоби.

– Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування – електронна онлайн-система, що дає змогу вносити, перевіряти та оприлюднювати майнові декларації держслужбовців та інших осіб, що за законом зобов'язані це робити.

У разі потреби можуть бути використані й інші бази даних, державні реєстри тощо.

Отже, в чинному КПК в основному імплементовано положення міжнародних правових актів і документів Європейського Союзу, що стосуються співробітництва України у сфері запобігання і протидії корупції, які сприяють організації розслідування вчинених в Україні корупційних кримінальних правопорушень (злочинів). З метою забез-

печення всебічного, повного й неупередженого їх розслідування необхідно повною мірою застосувати заходи міжнародного співробітництва, визначені Розділом IX КПК.

Важливе значення для бюджету України мають заходи, що застосовуються в межах міжнародного співробітництва та пов'язані з поверненням в Україну активів, одержаних внаслідок вчинення корупційних кримінальних правопорушень (злочинів), тобто їх виявлення, розшук, арешт, спеціальну конфіскацію та управління.

У зв'язку з тим, що посилання в ч. 2 ст. 568 КПК на п. 5 ч. 6 ст. 100 КПК є неточним, пропонуємо в цій нормі слова і цифри: «передбачені пунктом 5 частини шостої», замінити на: «передбачені абзацом сьомим частини шостої», а далі за текстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону України «Про засади державної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки № 4135. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Созанська Л. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю та корупцією. Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених (м. Тернопіль, 3–4 квітня 2014 р.), Тернопіль : ТНЕУ, 2014. С. 76–78. URL: <http://dspace.wupn.edu.ua/bitstream/316497/17139/1/76-78.pdf>
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 2 червня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення 15.06.2021).
4. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 16 червня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 15.06.2021).
5. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 10 червня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 16.06.2021).
6. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 10 червня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 16.06.2021).
7. Біла О. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_35749
8. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ : Юрінком Інтер, 2020. С. 328.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. Дата оновлення: 30 листопада 2015 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 16.06.2021).
10. Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції. Лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування. URL: <http://www.spfu.gov.ua/userfiles/files/>
11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Розділ IX. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Дата оновлення: 16 червня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.06.2021).
12. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. Дата оновлення: 1 серпня 2020 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-#Text> (дата звернення: 15.06.2021).
13. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 р. № 772-VIII. Дата оновлення: 3 липня 2020 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 15.06.2021).
14. Про міжнародні договори : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. Дата оновлення: 11 квітня 2021 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 16.06.2021).
15. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. Приєднання до Конвенції із застереженнями та заявою від 14 квітня 1986 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 16.06.2021).
16. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 1 січня 2020 р. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-#Text> (дата звернення: 16.06.2021).
17. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос). (Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V від 18 жовтня 2006 р. База даних «Законодавство України»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_16#Text (дата звернення: 16.06.2021).
18. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 252-V від 18.10.2006). База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 16.06.2021).
19. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво 2016 р. (Угоду ратифіковано Законом № 2129-VIII від 12 липня 2017 р.) База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text (дата звернення: 15.06.2021).
20. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. Страсбург. 8 листопада 1990 р. (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом № 738/97-ВР від 17 грудня 1997 р.) База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text (дата звернення 15.06.2021).
21. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р. (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом № 2698-VI від 17 листопада 2010 р.) База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення 15.06.2021).
22. Детальніше див.: Резнікова О.І., Липало Д.А. Актуальні проблеми повернення активів, одержаних внаслідок вчинення злочинів, у кримінальному провадженні. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 202–216. URL: http://plaw.nlu.edu.ua/article/download/Resnikova.O.I./Poвернення_активів,_одержаних_внаслідок_вчинення_злочинів_у_кримінальному_провадженні:_міжнародний_досвід_і_сучасний_стан. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Т. 25. № 3. С. 90–107.